

BAJCSI ILDIKÓ*

Egy kassai városvezető fordulatos életútja családtörténeti megközelítésben

Szeghy-Gayer Veronika: *Tost László, Kassa polgármestere*. Kassa: Kassai Magyarok Fóruma, 2022. 217 oldal

Szeghy-Gayer Veronika már Gömör Jánosról és Sziklay Ferencről közölt első monográfiájában felhívta a figyelmet az életrajzírásnak, vagyis a biográfia műfajának a történeti kutatásokban betöltött jelentőségére.¹ Nem kétséges, hogy a mikrotörténeti alapú megközelítések felértékelődnek a kisebbségi közösségek, így a csehszlovákiai magyarság történetének a vizsgálatában. A problémaközpontú életrajzok pedig a szerző szerint sem csupán a politikatörténeti kutatások kiegészítését szolgálják, hiszen az életutak vizsgálata mellett a kisebbségi közösség bonyolultabb és mélyebb társadalmi összefüggéseire is rávilágítanak.² A budapesti származású történész, aki jelenleg a Szlovák Tudományos Akadémia kassai székhelyű Társadalomtudományi Intézetének a tudományos munkatársa, 2022-ben ismét egy „mélátlanul elfeledett” csehszlovákiai magyar közéleti személyiség életének a feltárására vállalkozott. A Kassai Magyarok Fóruma által kiadott monográfiájában Tost Lászlónak, Kassa egykori polgármesterének az életútját vizsgálta meg. Ezzel pedig nagyban hozzájárult a kassai, illetve a régióhoz köthető „citoyenek” emlékeztetéséhez, amelynek a jelentőségére a kiadó vezetője, Hanesz Zoltán is rámutatott ajánlásában. (7.) A könyv célja ezenkívül a szerző szerint a Tost „tevékenységét körülvevő, sokszínű letűnt világnak a megértése és bemutatása volt”. (12.)

A témaválasztás kissé szokatlan motivációját egy Moyzes utcai (az egykor a Rákóczi körút 16. alatt található) kassai bérház látványa jelentette. A szerző azonban már a kötet előszavában kifejtette, hogy a „titokzatos épület” mögött a 20. századi Kassa kiemelkedő közéleti személyeinek sorsa bontakozik ki: „Hamar tudatosult bennem, hogy az egyedí kisugárzása, de a 20. század során igencsak hányattatott sorsú ház – amelyet egy neves magyar építész, Györgyi Dénes tervezett, és amelyet a mai kassaiak főként a Csehszlovák–Szovjet Barátság Házaként ismernek

* A szerző történész, a Clio Intézet kutatója. E-mail: ildikobajcsiov@gmail.com

¹ Szeghy-Gayer Veronika: *Felvidékből Szlovénzók. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között*. Pozsony: Kalligram, 2016. 20.

² Uo. 20–21.

– valójában nem mindennapi családtörténetet takar, és Tost László mellett egy sor olyan múltbeli személyiséget kell visszahoznom a jelenbe, akik nemcsak az ő életében, de Kassa, sőt Magyarország és Csehszlovákia történetében is fontos szerepet játszottak” – jegyzi meg Szeghy-Gayer Veronika. (11.) A szerző könyve bevezetőjében azt is tisztázza, hogy Tost László élettörténetét szélesebb kontextusban tárgyalja, vagyis a kötetben nagy szerepet kapnak a főszereplő családtagjai. Ezt pedig elsősorban azzal indokolja, hogy a polgármester családjából számos olyan közéleti figura került ki, akiknek nagy befolyása volt Tost László életútjára is.

A tizenöt fejezetből álló könyv a Magyarországra települő német ajkú ősöknek a bemutatásával indít. Az első fejezetből az is kiderül, hogy a polgármester dédapja, vagyis Carl Tost ahhoz a kertészdinasztiához tartozott, amelynek tagjait a 18–19. század fordulóján József nádor hívta be Budára. Az ifjú kertészként működő Carl pedig nem kisebb feladatot kapott, mint a Margit-sziget, illetve az alcsúti kastélypark növényekkel való betelepítését. A következő részben a polgármester nagyapját, Tost Károlyt ismerhetjük meg, aki előbb Sáros vármegye zborói kerületének Deák-párti képviselője volt, később pedig még fontosabb szerepet töltött be a megye politikai életében: „A kiváló szónoki képességekkel megáldott Tost Károly gazdatiszt később a Deák-párt utódpártjának, a Szabadelvű Pártnak tagjaként a magyar kormánypolitika egyik előretolt bástyája lett Észak-Sárosban, akinek a tevékenysége minden bizonnyal meghatározó politikusi, közéleti szereplői mintát jelentett mindkét fia számára” – mutat rá a szerző a nagyapa mintaadó szerepére a leszármazottak életútjában. (29.) Itt egyébként az is kiderül, hogy a család befolyása más családtagok által is növekedett. Közéjük tartozott például Tost László nagybátyja, Gyula, akit a darabontkormány idejében vallás- és közoktatásügyi miniszternek neveztek ki. (31.)

Miközben a könyvből egy elismert és komoly múlttal rendelkező család képe bontakozik ki, Szeghy-Gayer Veronika története szereplőit objektíven és kritikusán mutatja be. Kiegyensúlyozott elemzést nyújt Tost Lászlóról is, akinek az eredményei és sikerei mellett a gyengeségeiről is reális képet kapunk. A szerző tehát megtartotta a monográfia első lapjain kijelölt célokat, miszerint „Nem a hősről, hanem az esendő emberről szerettem volna többet megtudni, aki – úgy vélem – leginkább vágyai, ambíciói, de egyúttal hibái és botladozásai révén érthető és ismerhető meg a mai olvasó számára.” (12.) Mindez egyértelműen látszik már a polgármester iskolai időszakát bemutató *Tanulóévek* című fejezetből. Ebben a részben ugyanis nemcsak azt tudhatjuk meg Tostról, hogy 1885-ben a kassai állami főreáliskolában kezdte meg tanulmányait, de átlagos iskolai teljesítményéről is tudomást szerezhetünk. Ahogyan azt a szerző megjegyzi: „A fiú – a fennmaradt bizonyítványok és iskolai értesítők alapján – nem igazán tűnt ki diáktársai közül: nem volt eminens tanuló, nem nyert ösztöndíjakat, nem pályázott a különféle alapokra, még a versenyek sem érdekelték.” (47.) A negyedik fejezet a bányavölgyi évekhez kötődő családalapítás eseményeit mutatja be, ahol értesülünk a polgármester Horváth Mária

Juliannával való házasságkötéséről, valamint három gyermekük megszületéséről. A szerző azt is megjegyzi, hogy ebben az időszakban Tost a család birtokain gazdálkodott, és „semmi jel nem mutatott arra, hogy végül mégis közigazgatási pályán köt ki” (50.), szakmai kiteljesedése pedig nem a Monarchiában, hanem egy új állam keretei között fog megvalósulni.

Ezután következnek a könyv talán legizgalmasabb részei, amelyek már a kassai letelepedést követő éveket részletezik. Ez az időszak számos szempontból jelentett kihívást a könyv főszereplőjének és szűk családjának: „Kassán – az öccsét leszámítva – senki sem ismerte, ott fel kellett építenie mindazt, ami Bányavölgyön társadalmi állásából fakadóan megadatott számára” – utal a szerző azokra a fordulatokra, amelyekkel Tostnak szembesülnie kellett az új élethelyzetben. (60.) A *Mária palotája* című ötödik fejezetben pedig a fent említett bérház történetéhez kanyarodunk, amelyet Tost felesége építtetett Kassán. Ebből az egységből ugyanakkor az is kirajzolódik, hogy a kassai időszak valóban sok nehézséget hozott a család életébe. Ehhez hozzátartozik, hogy Tostot a zempléni települések kataszteri felmérésével bízták meg, amiből kifolyólag folyamatosan úton volt. A felesége kétszintes bérházára felvett hitel pedig újabb terhet rótt a családra.

A fenti nehézségeket tetézte az 1918–20-as államváltás, amikor a trianoni döntés értelmében Kassa városát is Csehszlovákiához csatolták. A családot érintő kihívásokra maga a szerző is kitér: „A tetemes összegű jelzáloghitel, a háborús veszteségek és az ezeréves magyar állam morális és területi értelemben vett darabokra hullása óriási teherként nehezdedek a család tagjainak vállára.” (85.) A trianoni döntést követően ugyanakkor Tost László sem hagyta el hazáját, és végül letette a csehszlovák állam által követelt hűségesküt. Ennek személyes hátteréről megtudjuk, hogy a későbbi polgármester valószínűleg felettese példáját követte: „Akár 1919 januárjában, akár július-augusztus folyamán tette le az új hivatali esküt, nem kétséges, hogy Tost szemei előtt felettese, az 1877-ben Münchenről Edelenyi Árpádra magyarosító pénzügyigazgató példája lebegett, aki szintén úgy döntött, hogy a helyén marad, személyében is garantálva a hivatal zavartalan átadását.” (82.) Később az is kiderül, hogy Tost döntésében még inkább közrejátszott családja élethelyzete, hiszen a hatalmas hitelfelvételt követően egzisztenciális biztonságra volt szüksége, amelyet ekkor éppen a Csehszlovákia által követelt hűségeskü biztosított számára.

Ezek után Tostot 1921-ben a trencsényi pénzügyigazgatóság alsókubini kirendeltségéhez nevezték ki, ami a szerző szavaival élve „számára egyfajta büntetéssel is felért”. (84.) A főhatalomváltás családját is újabb megpróbáltatások elé állította. Az új határok meghúzását követően ugyanis nem csupán Tost került távol szeretteitől, de fiai is Magyarországon folytatták pályájukat. A polgármester családtagjai, vagyis Tost felesége és lánya pedig férfiak nélkül maradtak a kassai lakásban.

Az alsókubini időszak egyik központi kérdése a Pénzügyminisztérium részéről a Tost ellen indított fegyelmi eljárás. Ennek apropójáról azonban mindössze annyi

derül ki, hogy őt és személyzetét később a hivatali órák pontos betartására, a hiányzások jelentésére, illetve a hivatal jó hírnevének a megtartására szólították fel. Azt viszont megtudjuk, hogy az eljövendő városvezetőt három év után kényszernyugdíjba küldték, amely új lehetőségeket nyitott meg az életében, hiszen „Kassán szinte egyik napról a másikra a közélet és politika középpontjában, az Országos Keresztényszocialista Párt helyi vezetőségében találta magát. S az új szerep igazán jól állt neki. Gyors előmenetele semmi mással nem magyarázható, mint azzal, hogy testvére, Barnabás, 1925-re országszerte ismert katolikus plébános és politikus, már kikövezte számára az utat.” (92.)

A polgármester öccse tehát, aki egyébként a *Testvérek* című fejezet egyik főszereplője, nagyban közrejátszott az agilis Tost László politikai karrierjének a felívelésében. Ezt mutatja egyébként az is, hogy az idősebbik Tostot 1929. március 19-én az Országos Keresztényszocialista Párt országos főpénztárosává választották, amely a csehszlovákiai magyarság legfontosabb pártjának egyik bizalmi funkciója volt. Gyors politikai előmenetelét jól jelzi, hogy rövid időn belül, vagyis 1933-tól Kassa város egyik helyettes polgármestere lett. (112.)³ Ez a fejezet egyébként arra is világosan rámutat, hogy az 1918–1920-as államváltozás eseményei által a magyar elit jó része kiszorult a tisztviselői pozíciókból, a gyors felemelkedés lehetősége azonban bizonyos feltételek mellett a magyar hivatalnokok számára is adott volt a csehszlovákiai „demokratikus közéletben”, ahol „szinte minden hang szabadon megszólalhatott”. (112.) Külső tényezőként tehát az új állami keretek is hozzájárultak ahhoz, hogy Tost első generációs kassai értelmiségiként a város egyik legfontosabb politikusává válhatott. A városban ugyanis a főhatalomváltozást követően az egyik helyettes polgármesteri posztot a két háború között mindig az egyik keresztényszocialista politikus – 1933-ban éppen Tost László – kapta meg. Az alpolgármesteri éveket bemutató nyolcadik fejezetben emellett bepillantást nyerhetünk felszólalásainak a témáiba, amelyek nagy részében Kassa város pénzügyi helyzetének a javítására fókuszált. Tostnak a kassai „öslakosság” érdekeit hangsúlyozó városházi beszédei az 1930-as évek második felében viszont már az újabb problémákhoz igazodva a magyar nyelvhasználat kérdései, a színházi idény meghosszabbítása, illetve a magyar nyelvű iskolahálózat fejlesztése köré összpontosultak.

A könyv egyik legérdekesebb, *Színház az egész világ* című tizedik fejezetében a politikus sokoldalú személyiségét közelebbről is megismerhetjük. Szeghy-Gayer Veronika a következő mondatokat jegyzi meg Kassa „színházkedvelő” polgármesteréről: „Mindig mosolyogni látták, bárkit le tudott venni a lábáról. Nem véletlen, hogy életének egyik fontos színtere éppen a színház lett, amit fogyasztani és

³ „Tost László bizonyos értelemben ezt a kinevezését is öccsének köszönhetette, akinek neve – az 1932-es községi választások előtt – tisztázatlan okokból kimaradt a választói névjegyzékből (vagy maga hagyta ki), ezért az Országos Hivatal megsemmisítette városi képviselői tagságát.” (Uo.)

csinálni is imádott, de amire csak szabadidejében, s a rangjának megfelelő keretek közt nyílt lehetősége.” (126.) Azt sem hallgatja el a szerző, hogy Tost sokszor teát-rálisan viselkedett a városházi politikában. Heves természetéből kifolyólag pedig több alkalommal is állt bíróság előtt a csehszlovák államot sértő kijelentései miatt. Provokatív magatartását jelzi az első bécsi döntést követően a magyar sajtóban megjelent történet is, amely szerint a polgármester a csehszlovák időkben egyszer sem függesztette ki házukra a nemzeti lobogót az október 28-i államünnep alkalmából. Ezt az 1938. novemberi sajtócikkekre épülő állítást viszont egyrészt más források hiányában nehéz alátámasztani. Másrészt az is kérdéses, hogy Tost esete vajon általános gyakorlatnak számított-e a korban?

A könyv tizenegyedik fejezetében érkező el az 1938-as „visszatéréshez”, amely Tost László politikai karrierjének a csúcspontját jelentette. Egy nappal az első bécsi döntést követően ugyanis Kassa Magyar Nemzeti Tanácsa őt nevezte ki a település polgármesterének. Ám nem sokáig töltötte be a városvezetői pozíciót, hiszen 1939. május 13-án a belügyminiszternél benyújtotta nyugdíjkérelmét. A szerző megerősíti, hogy a lemondás körülményei napjainkig tisztázatlanok, a *Népszava* kassai cikkírójának egyik feltételezését is kiemeli. Eszerint „Tost [...] nem volt hajlandó szemet hunyni afelett, hogy kassaiak tömegétől vonják meg az iparendélyüket.” (144.) Szeghy-Gayer ugyanakkor azt sem titkolja, hogy a zsidóellenes beszédmód a kor más politikusaihoz hasonlóan tőle sem állt távol, a magyar pártokhoz tartozó kassai zsidóság gazdasági lefejezéséhez viszont nem kívánt asszisztálni. Életútja ebből a szempontból is hasonló az ugyancsak keresztény-konzervatív Alapy Gáspár sorsához, aki a visszacsatolást követően 1939-től az egyesített Komárom polgármestere lett. Alapytól sem állt távol a korabeli „szalonzsidóság”, illetve ő maga is sürgette a harmadik zsidótörvény bevezetését.⁴ Ezzel szemben a német megszállást követő diszkriminációs intézkedések ellen felemelte a hangját. Életútjuk egyébként abban is egyezik, hogy Tosthoz hasonlóan később ő maga is a nyilasok áldozata lett.⁵

Tostnak a kor szélsőjobboldali irányvonalától való távolságtartása abból is jól látszik, hogy nem követte az Imrédy-hű Jaross Andort a Magyar Megújulás Pártjába. A politikai életben azonban a fentiekől függetlenül parlamenti képviselőként továbbra is részt vállalt. A Magyar Élet Pártjából viszont 1944 márciusát, vagyis a német megszállást követően kilépett, s pártonkívüliként maradt tagja az

⁴ Bajcsi Ildikó: „Ezeknek ki kell kerülni a nemzet vérkeringéséből”. *A komáromi és a környékbeli zsidóság jogfosztása (1938–1944)*. Budapest: Clio Intézet, 2021. 101.

⁵ Alapy Gáspárt 1944. október 17-én először a komáromi Monostori, később pedig a Csillagerődbe hurcolták, végül december 21-én Dachauba deportálták, a koncentrációs tábor foglyaként halt meg 1945. február 5-én. Más információk szerint súlyos cukorbetegsége következtében már a vagonban meghalt L. Számadó Emese: *Monostori erődben raboskodó politikai foglyok*. In: Számadó Emese (szerk.): „Ezt a hazát tehát elvesztettem”. *A holokauszt komáromi eseményei*. Komárom: Klapka György Múzeum, 2014. 82.

akkoriban össze sem hívott parlamentnek. Ekkor már a *Felvidéki Újság* c. helyi lap is kritizálta Tostot „liberális”, „zsidó és angolbarát” magatartása miatt. (146.) Ez pedig elsősorban annak tudható be, hogy több alkalommal is kifejezte a Sztójay-kormány, illetve a nyilasok iránti ellenszenvét.

A könyv *Gyuszi* című tizenkettedik fejezete Tost László legidősebb fiát, Gyulát mutatja be, aki elvégezte a Ludovika Akadémiát, majd a Hadiakadémián tanult. Később Horthy Miklós idősebb fiával is közeli kapcsolatba került, 1940 februárjában pedig egyenesen a kormányzó szárnysegédje lett. A Tost-fiú szoros kapcsolatot ápolt a Horthy-családdal, amelyet Horthy István özvegye, Edelsheim Gyulai Ilona is megerősített: „Tost Gyuszi szárnysegédjött hozzám, és hosszasan beszélgettünk. Mondta, Pista mindezt előre látta, tudta, hogy a Szovjet ereje csak növekedik, és a németek menthetetlenül veszteni fognak. Nagyon gyűlöli a nácikat, és felfogása mindenben egyezik Pistáéval [...]. Jólesett vele beszélni. Kijelentette, ne felejtsem el soha, hogy ő nemcsak a kormányzó szárnysegédje, de az enyém is! Nagyon megható volt” – emelte ki a szerző a kormányzó menyének a visszaemlékezéséből. (161.)⁶ Tost Gyula tragikus halálához végül az 1944-es kiugrási kísérlet vezetett el, amelyben kulcspozíciója volt. Az ekkor már alezredesté vált Tost ugyanis összeköttetést tartott fenn a fegyverszünet kapcsán Moszkvában tárgyaló magyar küldöttséggel. A háborúból való kiugrás kudarcát követően „Gyuszi” főbe lőtte magát, amelynek okairól a szerző a következőket jegyzi meg: „A tökéletes kudarc összeroppantotta Tost alezredest, aki korábban megesküdött, hogy senkinek sem adja ki küldetésük titkait.” (162.) Itt felfedezhetjük az összefüggést az apa és fia halálának a körülményei között, hiszen Tost László és „Gyuszi” is a nácik, illetve a nyilasok áldozata lett.

A könyv befejező fejezetei már Tost László családja történetének további tragikus eseményeit mutatják be a nyilas hatalomátvételt követően. Sok más kassai értelmiségéhez hasonlóan az egykori polgármester is a nyilaskeresztesek áldozatául esett. Tost László halála azután következett be, hogy a nyilasok egy gépkocsiból kilökték, majd többször is rálöttek. A gyilkosságot jó előre kitervelték; a gyanútlan polgármestert a nyilasok azzal az indokkal hívták el a lakásáról, miszerint a főispán hívhatja őt. A brutális eset egyébként nem volt egyedül ez időben, ugyanazon a napon a nyilasok még 12 „rendszerellenes” személyt akasztottak lámpavasra a kassai Fő utcán. A szerző a következőket jegyzi meg a brutális eseményekről: „Minden bizonnyal ez a nap, 1945. január 5-e volt Kassa huszadik századi történelmének egyik legfeketébb napja.” (170) Az előzmények kapcsán pedig utal rá, hogy már 1944 novemberében megkezdődött azoknak a politikailag megbízhatatlan személyeknek a deportálása, akik nagy részét a komáromi erődbe hurcolták, majd koncentrációs táborokba szállították.

⁶ Ehhez l. Edelsheim Gyulai Ilona: *Becsület és kötelesség*. I. kötet. Budapest, 2001. 190.

A könyv külön érdeme, hogy a történet nem zárul le a polgármester halálával, hiszen az *Özvegyek országa* című részen belül Tost hozzátartozóinak a sorsát is megvizsgálja a szerző. A kötet egyik legszomorúbb fejezete azt mutatja be, hogy a II. világháborút követő politikai változások miatt sok más csehszlovákiai magyarhoz hasonlóan miként váltak földönfutóvá Tost László szerettei. A család női tagjai 1949-ben ugyanis rákényszerültek, hogy elhagyják Bábolnát, ahol 1945-től éltek. Egyébként azért kerültek a településre, mivel Kassa 1944 második felétől már nem volt biztonságos számukra. 1949-ben a polgármester özvegye, Mária, és lányuk, Márta az unokákkal együtt Sátoraljaújhelyre költöztek, életük pedig teljes egészében átalakult. A szerző Márta példája révén kiválóan érzékelteti a kommunista hatalomátvételt követően a család életében bekövetkezett radikális változásokat: „Az úrilány kényelmes életét, a teniszpartikat és zongoraversenyeket a kemény fizikai munka és a kukoricamorzsolás, az egyesületi bálákat és jótékonyági vacsorákat a szántóföld és a tehénistálló váltotta fel. Élete utolsó éveiben egyre gyakrabban járt ki a sátoraljaújhelyi temetőbe, ami közvetlenül a csehszlovák–magyar határ mentén feküdt, s tiszta időben észak-nyugat felé nézve arra gondolt, hogy Kassát látja, ahova sosem térhetett vissza.” (180.) Tost kisebbik fiának az életsorsa nagyban eltért a többiekétől. Tost József nyugatra emigrált, Amerikában pedig meteorológus vált belőle.

A szerző a könyv utolsó fejezetét a kutatási körülmények bemutatásának szentelte. Ebben a részben hívja fel a figyelmet azokra a problémákra, amelyek jelentősen behatárolták a téma vizsgálatát. Ezek közé tartozott a hiányos forrásbázis, hiszen Tost László után nem maradt hátra személyi hagyaték vagy levelezés. Szeghy-Gayer a személyes jellegű források hiányát levéltári anyagokkal pótolta. Közéjük tartoztak Kassa Város Levéltárának iratai, a Kassai Állami Levéltár forrásai és az alsókubini levéltári anyag. Ezenkívül Tost László személyének a vizsgálatához felhasználta a budapesti, eperjesi, valamint a pozsonyi levéltárak iratait. A szerző nagy hangsúlyt fektetett a korabeli sajtóanyag és memoáriródalom feldolgozására is. Nem utolsósorban pedig Tost László unokájának, Zsuzsannának az elbeszélését, illetve az általa kölcsönzött családi levelekből nyert ismereteket is beépítette kutatásába. Nagyné Kátra Zsuzsanna és fia, Péter támogatását különösen nagyra értékelte, és kiemelte Tost lányunokájának az őszinteségét, akinek a könyvet is ajánlotta: „nyíltan beszélt Kassa, a kassai Tost-ház és a család férfitagjainak elvesztéséről, valamint az ebből fakadó traumáról, a második világháborút követő, félelemben töltött évek kilátástalanságáról” – vallott a szerző Kátra Zsuzsanna segítőkészségéről. (11.)

Szeghy-Gayer Veronika kötete kiválóan ötvözi a szaktörténetírást és a tudománypszerűsítést, egészen egyedi stílusa pedig magával ragadja az olvasót. A könyv értékét a fejezeteket követő – Ladislav Bobčák által készített – illusztrációk tovább növelik. A kor eseményeit és a történet szereplőit megjelenítő képek által ugyanis még inkább behelyezkedhetünk a múltba. Ráadásul olyan személyek

és városképek tárulnak elénk, amelyek jelentős részét ez idáig még sehol sem láthattuk.

A könyv mindemellett nemcsak olvasmányos, de szakmai szempontból is megállja a helyét. Ezért a kötet nem csupán a laikusoknak nyújthat lebilincselő élményt, de a szaktörténészek körében is komoly érdeklődést válthat ki. A kíváncsi olvasóban ugyanakkor hiányérzetre adhat okot, hogy Tost Lászlóról és családjáról számos kérdés marad nyitva. A szélesebb kontextus ugyanis minden bizonnyal nem ad lehetőséget arra, hogy olyan mélyfúrásokat végezzen a szerző, amelyek a történethez kapcsolódó minden fontosabb kérdést feltárják. A hiátusokat maga is érzékelő szerző ugyanakkor biztatja történésztársait a „visszatérés” lokális vonatkozásainak vagy a kassai nyilas terror történetének az „újraírására”. Végezetül nem mehetünk el szótlánul afölött, hogy Szeghy-Gayer Veronika kiválóan oldotta meg Tost családtagjainak a megjelenítését könyvében, miközben fókusza mindvégig a polgármesteren maradt. Emellett pedig azzal is szembesülünk, hogy a főszereplő és családja szimbolikus megtestesítőivé válnak a csehszlovákiai magyarság fordulatokban gazdag és sok szempontból megszakított 20. századi történetének.